

Даниъл Дефо

ПО-НАТАТЪШНИТЕ ПРИКЛЮЧЕНИЯ
на
РОБИНЗОН КРУЗО,
които са втора и последна част от неговия ЖИВОТ,
и необикновената, изумителна история за
ПЪТУВАНИЯТА му
по две трети от земното кълбо, описани от самия него

София, 2021

Daniel Defoe

THE FARTHER ADVENTURES OF ROBINSON CRUSOE

Преводът е направен по факсимиле на изданието

The Farther Adventures of Robinson Crusoe. Printed by W. Taylor at the Ship and Black Swan in Pater-Noster-Row, London 1719.

Илюстрациите и гравюрите са взети от изданието: London: Cassell, Petter, and Galpin, 1863–64). Part II, The Further Adventures of Robinson Crusoe

© Издателство „Изток-Запад“, 2021

Всички права на български език запазени. Нито една част от тази книга не може да бъде възпроизвеждана или предавана под каквато и да е форма и по какъвто и да било начин без изричното съгласие на издателство „Изток-Запад“.

© Огняна Иванова, превод и послеслов, 2021

© Деница Трифонова, оформление на корицата, 2021

ISBN 978-619-01-0798-9

ДАНИЪЛ ДЕФО

По-нататъшните приключения на Робинзон Крузо

Превод от английски
Огняна Иванова

Не възнамерявам да пиша елегия за моята съпруга, да обрисувам какви бяха нейните добродетели и да изкажа почитанията си към нежния пол, като използвам славословията на погребалната служба. Накратко казано, тя беше опората на всички мои дела; центърът на всичките ми начинания; двигателят, който, благодарение на своята разсъдливост, ме беше довел до щастливия сегашен предел, далече от най-чудатия и пагубен замисъл, завъртял главата ми, и бе направил повече, за да насочи неспокойния ми дух, отколкото майчините сълзи, бащините напътствия, приятелските съвети или собствените ми способности да премислям. Щастлив бях да чувам как говори разплакана, вълнуваха ме нейните настойчиви молби и бях най-отчаяният и най-обърканият на този свят от това, че я загубих.

Когато тя си отиде, светът около мен загуби своята привлекателност. Мислено бях чужденец в него, какъвто бях в Бразилия, когато за пръв път стигнах до бреговете ѝ, и толкова сам (като оставим настрана помощта от страна на моите слуги), колкото бях и на моя остров. Не знаех нито какво да правя, нито какво да не правя. Виждах, че светът около мен не стои на едно място: част от хората работеха за хляба си, друга част тънеха в отблъскващо излишество или празни удоволствия, но всички бяха еднакво нещастни, тъй като все така не можеха да стигнат до преследваната от тях цел: ден след ден пороците водеха до пресищане на мъжете с удоволствия и трупаха поводи за страдания и покаяние, а тружениците всекидневно се бореха за препитание, за да поддържат своите жизнени сили и да работят; те живееха, за да работят, и работеха, за да живеят, сякаш насыщният хляб бе единствената цел на един изнурителен живот, а изнурителният живот – единствената възможност за насыщния хляб.

Това ме накара да си спомня какъв живот водех в моето островно царство: не си правех труда да посея жито в повече, защото не ми трябваше; не развъждах по-голям брой кози, защото нямаше за какво да ги използвам; там парите останаха прибрани в шкафче, докато не плесеняха, и в течение на два-сет години рядко имаха щастието да ги поглеждам.

Ако бях умножил всички тези неща, както се очаква и както разумът и религията диктуват, те щяха да ме научат да търся

пълното щастие далече от обикновените човешки радости и да знам, че има нещо, което със сигурност е причина и цел в живота, по-висше от всички тези неща, и което или трябва да притежаваме, или поне да се надяваме да получим, преди да сме с двата крака в гроба.

Само че мъдрата ми съветничка се спомина и аз бях като кораб без лоцман – можех само да се нося по вятъра. Мислите ми отново се върнаха далече, към някогашното ми преживяване; направо ми се завиваше свят от необичайните приключения в странство, при което всички приятни, невинни забавления в стопанството, градината, около добитъка и близките ми не ми даваха нищо, не носеха удовлетворение и бяха като музика за глухия или храна за човека, лишен от вкус. С други думи, реших да не се занимавам със стопанството, да дам фермата под наем и да се върна в Лондон – което и направих след няколко месеца.

Когато пристигнах в Лондон, не се почувствах по-спокоен отпреди – мястото не ми допадаше, нямаше с какво да се захвана, вместо да върша нещо, само се мотаех като безделник, за когото можеше да се каже, че е напълно безполезно Божие творение и събратята му не дават пукната пара за това дали е жив, или е умрял. От всички житейски обстоятелства тамошното най-много ме отвращаваше, защото бях свикнал да работя и често си казвах: „Състоянието на безделие е дъното на живота.“ Наистина си мислех, че имах много по-подходящо занимание по времето, когато в течение на двацет и шест дни дялках дъска.

В началото на 1693 г. моят племенник, когото, както вече споменах, насочих към мореплаването и той стана капитан на кораб, се върна у дома след първото си пътуване – кратък курс до Билбоа [Билбао]. Дойде ми на гости и каза, че негови познати търговци предлагат да го наемат за плаване до Източните Индии и Китай по частна линия. И добави: „Ако дойдеш да пътуваш с мен, чичо, обещавам да те оставя в старото ти обиталище на острова, защото ще спрем в Бразилия.“

Нищо не е по-голямо доказателство за бъдещото положение на човек и за съществуването на невидим свят, отколкото са съответстващите на представите за нещата съвпадения, изградени в

съзнанието ни и запазени непокътнати, без да са станали известни на никого на земята.

Племенникът ми изобщо не знаеше до каква степен отново съм се поболял от мисълта да пътувам, а и аз изобщо не предполагах, че възнамеряваше да ми каже онава, което чух. Същата сутрин, преди да ме посети, главата ми бе пълна с объркани мисли и като преценявах всяка страна на положението си, стигнах до следното решение: да отида в Лисабон, за да се посъветвам с моя стар приятел капитана, и ако се окаже смислено и осъществимо, да замина и да видя какво става с острова и с хората ми там. Испитах доволство при мисълта, че бях населил мястото и то вече не беше безлюдно, че бях получил документ за собственост и не знам си какво още, и тъкмо тогава, както вече казах, дойде моят племенник с предложението да ме остави там на път за Източните Индии.

Когато го чух, известно време мълчах и го гледах втренчено, а после казах:

– Кой дявол те прати с това злочесто послание?

Отначало племенникът ми се стресна, сякаш се уплаши, но като схвана, че не съм твърде недоволен от идеята му, се съвзе и отвърна:

– Надявам се, че предложението ми е за добро, сър. Осмелявам се да мисля, че ще се радвате да видите новата си колония там, където някога сте господствали с по-голяма радост, отколкото повечето ваши братя монарси по света.

Накратко казано, неговият замисъл съвпадна изцяло с намерението ми или по-скоро със завладялото ме предразположение, за което толкова много говорих, затова му казах с две думи, че ако се съгласят търговците, ще тръгна с него, но че не обещавам да стигна по-далече от собствения си остров.

– Чакайте, господине, надявам се, че не искате отново да останете там? – изненада се той.

– Какво, няма ли да можеш да ме прибереш на връщане? – попитах аз.

А той отвърна, че това не би било възможно, защото търговците не биха позволили да мине оттам с кораба, натоварен с извънредно скъпа стока, тъй като отклонението ще отнеме месец, а може би и три-четири месеца.

– При това, сър – продължи той, – ако претърпя злополука и изобщо не се появя, ще изпаднете в предишното си положение.

Говореше много смислено, след което двамата намерихме бъдещия изход, а именно: на кораба да има части за платноходка и с помощта на дърводелци, които вземем при пътуването, когато стигнем до острова, те за няколко дни да я сглобят, така че да е годна за плаване.

Не ми трябваше много време, за да се реша, защото настойчивостта на племенника ми толкова успешно се добави към моите намерения, че нищо не можеше да ми попречи. От друга страна, понеже съпругата ми почина, никой не го беше грижа да ме убеждава за или против, освен моята стара приятелка вдовицата, която ревностно искаше да обърне внимание на годините си, на охолния си живот и на ненужните рискове от едно дълго плаване, и преди всичко – на дребните си деца. Ала всичко това не постигна целта си. Изпитвах неудържимо желание да пътувам, затова ѝ казах, че според мен има нещо толкова необичайно в картините, изникващи в съзнанието ми, че в известен смисъл ще се противопоставя на Провидението, ако се опитам да остана у дома. Подир това тя спря да ме увещава и прие решението ми, като не само че се постара да осигури провизии за моето пътешествие, но и предложи, докато отсъствам, да поеме делата на семейството и да се погрижи за образованието на децата ми.

По тази причина направих завещание и според него децата ми наследяваха моето имущество; и понеже ги оставях в сигурни ръце, изпитвах пълно спокойствие и увереност, че никой няма да ги пренебрегне, каквото и да ми се случи. Колкото до образованието им, оставих това изцяло на вдовицата, с достатъчно голямо, напълно заслужено от нея възнаграждение за грижите ѝ. Няма майка, която с по-голямо старание да можеше да се заеме с образованието им или да е по-наясно с него. Вдовицата беше жива, когато се завърнах у дома, а от своя страна аз също доживях да ѝ благодаря за всичко.

В началото на новата 1695 г. племенникът ми беше готов да отплава и аз, с моя слуга Петкан, на 8 януари се качих на борда на кораба в устието на река Даунс. Освен платноходката, която споменах

по-горе, натоварих в трюма всякакви необходими за колонията ми неща, които възнамерявах да оставя там, ако положението не се окаже добро.

Най-напред реших да ме придружат няколко слуги, които възнамерявах да закарам на острова като заселници или поне да ги използвам за работа, която да вършат, докато се намирам на него, а после или да ги оставя, или да продължат пътуването с мен – каквото предпочетат. Имам предвид най-вече заминаващите с мен двама дърводелци, един ковач и един много сръчен и изобретателен мъж, търговец на коне, който разбираше от всякакви занаяти: умело майстореше хромели и ръчни мелници за жито, биваше го с грънчарското колело и правеше хубави съдини; можеше да изработи каквото се изработва от глина или от дърво – с една дума, беше моето Момче за всичко. Към тях прибавих и шивач, който първоначално се беше уговорил с племенника ми да бъде пътник до Източните Индии, но после се съгласи да остане в моята нова плантация; той се оказа изключително необходим и полезен човек, каквито са хората с всички търсени занаяти, не само с неговия – както отбелязах по-рано, нуждата ни кара да се запасим с всичко, което може да ни потрябва.

Товарът, който пренасях (доколкото си спомням, защото не разполагам с подробно описание), се състоеше от голямо количество ленено платно и тънки английски платове за облекло на испанците, които очаквах да заваря на острова; по мои сметки достатъчно, за да им стигнат за седем години. Ако не греша, стойността на платовете, които носех за тях, заедно с ръкавиците, шапките, обувката и чорапите, както и всичко останало, което е част от облеклото, надхвърляше двеста лири. Сред багажа имаше легла, постелки и завивки, и домашни потреби, най-вече кухненски съдове: тенджери, котли, оловни и месингови съдини и така нататък, както и железария за почти сто лири допълнително: гвоздеи, всякакви инструменти, метални скоби, куки, панти – всичко необходимо, за което се сетих.

Натоварил бях също така стотина от толкова нужните оръжия, мускети и ловни пушки, както и пищови, значително количество куршуми с всякакви размери, три-четири тона олово и две бронзови гаубици; и тъй като не знаех за колко време и за какви крайни нужди щеше да стигне това, натоварих и сто бу-

рета с барут, дълги и къси саби, както и железните части на пики и алебарди. С една дума, струпах голям запас от всевъзможни оръжия, като накарах племенника си да вземе и две малки бордови оръдия за кварталдека в повече, отколкото бе предвидил, които да оставим на острова, ако се налага; възнамеряхме с пристигането си да построим форт и да го оборудваме за справяне с всякакви врагове. От самото начало не спирах да мисля, че ще има достатъчно голяма нужда от взетото, а дори и от повече оръжие, ако искахме и занапред да притежаваме острова. С развитието на историята ще видите какво стана.

При това пътуване няхах такъв лош късмет, с какъвто бях свикнал, така че не възнамерявам често да прекъсвам читателя, който няма търпение да узнае в какво положение заварих моята колония, ала все пак при първия преход имаше известни произшествия, неблагоприятен вятър и лошо време, което удължи пътуването в сравнение с първоначалната ми представа, при което аз, който бях предприел само едно плаване – първото, до Гвинея, – от което се бях завърнал, както бе замислено, независимо от нещата, които се случваха, започнах да си мисля, че за пореден път съдбата не е благосклонна към мен, защото по рождение не бях способен да живея на сушата, макар че изобщо не ми вървеше в пътешествията по море.

Насрещните ветрове първо ни насочиха на север и се наложи да акостираме в Голуей, Ирландия, където в продължение на двацет и два дни чакахме да се появи попътен вятър. Положението не беше изцяло неприятно, защото храната там се оказа изключително евтина, при това в изобилие, така че през цялото време не само че не посегнахме на корабните складове, но и попълнихме запасите си. Междувременно купих няколко свини и две крави с теленцата им, които реших при успешно плаване да оставя на острова, но се наложи да ги използваме за други цели.

От Ирландия потеглихме на 5 февруари и няколко дни се радвахме на изключително подходящ вятър. Доколкото си спомням, вероятно беше късно вечерта на 20 февруари, когато помощник-капитанът, поемащ вахтата, влезе в командната каюта на кърмата и ни каза, че е видял да проблясва огън и е чул оръдеен изстрел, а докато ни осведомяваше, дойде юнга и съобщи, че боцманът чул втори изстрел. Това накара всички ни да изтичаме на

квартердека, където известно време не чухме нищо, но подир няколко минути видяхме много ярка светлина и установихме, че в далечината има голям пожар. Тукатси определихме местонахождението му и единодушно се съгласихме, че в тази посока няма земя, където да стане пожар; че няма земя поне на петстотин левги, защото мястото се намира на запад-северозапад. При това положение заключихме, че има пожар на кораб в морето, и понеже чухме изстрелите от оръдия малко преди това, решихме, че не се намира далече. Затова се насочихме нататък и се надявахме скоро да го видим, защото колкото по-дълго плавахме, толкова по-силна изглеждаше светлината, само че излезе мъгла и известно време не виждахме друго, освен нея. След близо половин час при попътен вятър, макар и недостатъчно силен, вече ясно различихме, че напред морето се е запалил голям кораб.

Запаленият френски кораб

Тази катастрофа очевидно ме развълнува много силно, макар че изобщо не познавах пострадалите от нея; веднага си спомних сполетялото ме някога и положението, в което се оках, когато ме прибра португалският капитан, затова си помислих в колко по-окаяно положение са клетниците от този пожар, след като редом с тях няма друг кораб. С това наум веднага на-

редих да стрелят с пет бордови оръдия едно подир друго, та ако е възможно, да им дадем знак, че могат да разчитат на скорошна помощ и трябва да опитат да се спасят с корабните лодки, защото макар ние да виждахме плавателния съд, целия в пламъци, тъй като беше нощ, те съвсем не ни виждаха.

Известно време останахме така и се носехме по морето също както се носеше запаленият кораб в очакване на утрото, ала изведнъж, за огромен ужас, макар че нямаше причина да го очакваме, корабът се взриви и се разлетя във въздуха, и веднага, така да се каже, само след няколко минути, пожарът напълно угасна – с една дума, останалото от кораба потъна. Картина-та бе страшна и истински печална заради горките хора, които според мен или до един бяха загинали на борда, или се намираха в голяма беда наскреде океана, в корабни лодки, които в момента не виждах, защото беше тъмно. При все това, за да ги насоча възможно най-добре, наредих да осветят нашия кораб изцяло – имахме фенери, които окачихме навсякъде, и цяла нощ давахме оръдейни изстрели, за да знаят, че недалече от тях има друг кораб.

Около осем часа сутринта с помощта на далекогледите забелязахме две натоварени с хора корабни лодки, които газят дълбоко във водата. Предположихме, че гребат при насрещен вятър, че виждат нашия кораб и правят всичко възможно, за да ги видим и ние. Тутакси вдигнахме знамето, по което да разберат, че ги виждаме; развяхме сигнален флаг, който е покана за качване на борда, вдигнахме още платна и се насочихме право към тях. След малко повече от половин час се изравнихме с лодките и веднага прибрахме хората, всичко шейсет и четири-ма мъже, жени и деца, защото бяха пътували много пасажери.

Научихме, че идваха от тристатонен френски търговски кораб, плаващ за родината им от Квебек, от устието на Канадската река. Капитанът ни занима с дълъг разказ за злополуката на кораба: как в командната каюта избухнал пожар поради невнимание на кормчията, но след като той извикал помощ, всички решили, че огънят е потушен. Скоро обаче станало ясно, че искри от този огън са стигнали до части от кораба, където било трудно да влязат хора, така че не могли успешно да угасят пламъците, които не след дълго се промъкнали между гредите и стигнали до

тавана на помещението, оттам преминали към трюма и се развихрили докрай с всичката сила, на която били способни.

Тогава не им оставало нищо друго, освен да спуснат лодките, които, за тяхна радост, били доста големи, а именно: голямата корабна лодка, канонерската лодка, както и малък скиф, който не им свършил много работа, освен че го натоварили с прясна вода и провизиите, които успели да спасят от пожара. Всъщност нямали голяма надежда да оцелеят в лодките толкова далече от всякаква суша, но – както ни казаха – така се спасили от пламъците, а и все пак имало вероятност да срещнат някой кораб в морето, който да ги прибере. Разполагали с весла, платна и компас, и с толкова провизии и вода, че ако ги използвали пестеливо, почти гладувайки, те могли да им стигнат за около дванайсет дни, а дотогава, при положение че времето било хубаво и излезел попътен вятър, капитанът се надявал да стигнат до бреговете на Ню-фаунд Ленд [Нюфаундленд]; щели да се опитат да ловят риба, за да я използват за храна, докато не стигнат до сушата. Но каквото и да станело, имало твърде много неизвестни – например бури, които да обърнат лодките и да ги потопят; дъждове и студове, от които хората да измръзнат до вкочаняване, липса на попътен вятър, което да ги забави и да ги изложи на глад. Щяло да бъде цяло чудо, ако се отърват живи.

Със сълзи на очите капитанът ми каза как, изгубили надежда и готови да изпаднат в отчаяние, внезапно се зарадвали, защото чули оръдеен изстрел, последван от още четири изстрела – тогава, когато бях видял светлината и наредих да стрелят. Изстрелите ги окуражили и им дали знак, точно както ми се искаше, че наблизко има кораб, готов да им помогне.

Когато ги чули, те свалили платната и мачтите, и понеже звукът идвал от наветрената страна, решили да останат на дрейф до сутринта. Подир известно време, понеже не чули повече оръжейни гърмежи, стреляли с три мускета, с голямо разстояние между изстрелите, но понеже било срещу вятъра, не ги бяхме чули.

След някое време отново били още по-приятно изненадани, като видели светлината от нашите фенери и пак чули оръдията, с които, както вече споменах, наредих да стрелят,

докато не се зазори. Това ги накарало да наблегнат на греблата и да придвижват лодките напред, та дано по-скоро се приближат, и накрая, за своя голяма радост, разбрали, че ги виждаме.

Не ми е възможно да опиша особените жестове и странните мимики на спасените клетници, както и различните пози, които заемаха, за да изразят радостта в душите си от своето неочаквано избавление. Лесно е да се предаде картина на мъка и страх: въздишките, сълзите, стоновете, оскъдните движения на ръцете или помръдването на главите са нещо значително, взети заедно, ала една непомерно голяма радост, една изненадваща радост е хиляди пъти по-внушителна. Някои плачеха, други викаха и късаха дрехите си, трети престанаха да се владеят и направо изгубиха разсъдък си. Хора тичаха по палубата и тропаха с крака или кършеха ръце, танцуваха, пееха, смееха се, после отново плачеха, а имаше и такива, които бяха онемели и не казваха нито дума. На едни им прилоша и повръщаха, няколко се олюляха и без малко да изгубят сваят, а неколцина се кръстеха и благодаряха на Бога.

Нямам намерение да ги упреквам, впоследствие сигурно благодарните бяха много, но в началото вълнението се оказало прекалено голямо за хората и те не успяха да се овладеят, а после бяха обзети от възторг, от някакво подобие на лудост, така че много малко на брой гледаха на радостта си сериозно и спокойно.

Не е изключено в състоянието им да имаше и добавка, дължаща се на особеното обстоятелство на произхода им. Имам предвид, че бяха французи, за които е допустимо повече, отколкото за други народи, да имат по-непостоянен темперамент, с по-силни страсти, жизненост и дух, който е по-променлив. Не съм толкова вещ във философията, та да определя причината, но дотогава не бях срещал нищо, сравнимо с това. Въодушевлението на клетия Петкан, верния ми дивак, когато открих баща му в лодката, се доближаваше най-много до видяното; изумлението на капитана и двамата му другари, които отървах от стоварилите ги на островния бряг злодеи, го наподобяваше донякъде, но сравнение не можеше да се намери нито с онова, което видях при Петкан, нито с някой друг случай в моя живот.